

da je bilo tako ropotanje angleških listov neopravičeno in neutemeljeno, ker ni Rusija v tem pogledu s Turčijo sklenila nobene pogodbo, ampak med ruskim poslanikom v Carigradu in turško vlado so se natančneje določile neke formalnosti, katerih se bodo morali držati zapovedniki ruskih s trgovsko zastavo skozi Dardanele vozečih ladij in turški zapovedniki trdnjav ob Bosporu, kadar se bodo na njih prevažali novinci in kaznjenci s Črnega morja v vzhodno Sibirijo ali pa se vračali na njih iz Sibirije uže dosluživši vojaki, seveda brez orožja.

Kitajska. — Ker na Kitajskem še vedno preganjajo kristjane in ker vse kaže, da kitajska vlada ne more vzdržati redu, sporazumele so se nekda Angleška, Nemška in Francoska, da bodo s svojimi mornaricami skupno demonstrovale ter imele pripravljene parobrode za kristjane, ki živijo na Kitajskem.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

236.

Tiskarstvo. Gutenberg.

Dolgo se je prepiral književni svet, kateri mož je početnik tiskarstvu. Do dvajset mest nemških, francoskih in holandskih se je potezalo za to čast, da je pri njih bilo izumljeno tiskarstvo. No dandanes se sploh sodi tako, da je Gutenberg njega izumitelj, a Mogunec da je zibel tiskarstvu, vendar do celega ni še to gotovo.

Najbujši boj za to je bil mej Moguncem in holandskim mestom Harlemon. O tem mestu se je trdilo, da so tu v starem času knjige tiskali. Harlemski zdravnik Junius je začel to reč preiskavati in kar je pozvedel, popisal je v svojem delu „Holandija“, katero je sestavil mej leti 1562. in 1575., na svetlo pa dal v Leydenu 1588. l. Junius pripoveda, kako je pozvedel od zanesljivih starcev, da je v Harlemonu pred 120 leti (torej okoli 1440. l.) živel Lovro Jenson, s priimkom Koster (Küster — cerkvenik), ker je bil res tudi cerkvenik. Ta Lovro Koster je pri neki priliki narezal od bukove skorje šibice, v katere je vrezal po eno besedo narobe, kakor se vrezujejo besede na pečat; potem jih je odtisnil na papir, da bodo njegovim vnukom za obrazce, po katerih se bodo čitati in pisati učili. Ker je bil Koster umen mož, začel je napravljati boljše in gostejše črnilo in natiskoval na poedine liste slike, katerim je dodeval pismene izreke. Naposled je tiskal cele knjige. Svoja bukova pismena je zamenil pozneje s svinčnimi in kositernimi, in dela je imel čim dalje več, tako da je moral najeti pomočnikov. Eden pomočnik, Janez po imenu, ko se je bil dovolj priučil, pobere vsó pripravo svojega gospodarja, dokler so ljudje bili v cerkvi ter pobegne najpreje v Amsterdam, potem pa v Mogunec, kjer je osnoval veliko tiskarno.

Holandezi so se poprijeli Junijeve trditve in so 1823. l. proslavili jako slovesno štiristoletnico tiskarstva; Harlemčani pa so Küsteru postavili spomenik. Ali natančnejše raziskavanje Junijeve trditve je pokazalo, da se podatki njegovi opirajo na golo govorico, a dokazov da nima. Tak nepobiten dokaz bi bil kako od Kostera natisneno delo, kakor jih imamo od onih, katerim se pripisuje prvenstvo tega izuma. Ali takega dela ni, pač pa se je dokazalo, da so v neka holandska mesta, pa tudi v sam Harlem iz Mogunca tiskarji se doselili, in to v Harlem šele 1483. l. Mogoče, da je v pripovedki o Kosteru kaj resnice, ali da se ta pripovedka ne more upirati kritiki, to je dokazal 1870. l. Holandez Van der Linde v svojem delu o Kosterovi legendi.

Početek tiskarstvu je torej treba iskati na Nemškem. Ali je tudi tu bila huda borba za prvenstvo v tej umetelnosti. Zlasti 3 mesta so dokazovala, da je tiskarstvo v njih bilo izumljeno, namreč Bamberg, Strassburg in Mogunec. Bamberg se je skliceval na Albrehta Pfistera, ki je ondi res od 1454. l. knjige tiskal, mej ostalimi tudi latinsko biblijo. No, kakor bomo videli, Gutenberg je še pred njim v Mogunci delal. Bržkone je bil Pfister Gutenbergov pomočnik, ki je svojega gospodarja zapustil in posebno tiskarno v Bambergu osnoval. To misel potrjujejo tudi njegove črke, katere so Gutenbergovim jako podobne.

Da je Gutenberg tudi v Strasburgu živel in ondi se s svojim izumom ukvarjal, to je dokazano. Ali Strasburg se ni s tem zadovoljil, temveč je trdil, da je ta umetelnost prav ondi se začela, in zato so Strasburžani 1660. l. dvestoletnico tiskarskega izuma zelo slovesno praznovali. Sploh so mislili, da je Janez Mentel izumil tiskanje knjig in od njega da si je to umetelnost Gutenberg prisvojil in potem v Mogunci posebno tiskarno uredil. Ko so pa 1760. l. prišli na sled spisom o pravdi, ki je tekla mej Gutenbergom in Dritzehnom 1439. l. v Strasburgu, zvedela se je resnica, namreč, da je Gutenberg v onem času delal v Strasburgu vsakeršne poskuse, torej umetelnost svojo ondi začel, ali izvajal jo šele v Mogunci. Omenjeni Mentel je bil res prvi Strasburški tiskar, ali za njega ve povestnica šele okoli 1466. l., ko se je tiskarstvo uže prilično bilo razširilo.

Mogunec torej je zibel tiskarstvu, a Janez Gutenberg je je izumil. Gutenberg se je ondi porodil okoli 1400. l., oče se je pisal Friderik Gensfleisch, a mati Elizabeta Weirichin zum Gudenberg. Po očetu in materi je bil naš Janez (Henne) patricij Mogunški. Ker je mati podedovala dvor Gudenberg, pisal se je Janez tako le: Henne Gensfleisch zum Gudenberg. Leta 1420. so se pobunili Mogunčani, in Gensfleisch se je moral izseliti. Kaj več ne vemo o Janezovi mladosti. Šele čez štirinajst let potem prihajamo na sled našemu Janezu v Strasburgu, kjer je živel brez imetja in se skrivaj pečal z nekimi mehaniškimi rečmi. Kako se je on plemič v oni fevdalni dobi poprijel takih meščanskih poslov, tega nam povestnica ne more razjasniti. Gotovo si je ž njimi služil kruha.

Kadar so meščanje videli, da si je moči tako novcev služiti, napravili so trije ž njim pogodbo, da jih za plačo nauči, kako se brusi drago kamenje, kako se napravljajo zrcala itd. Ko so se začeli drugovi z Gutenbergom shajati, opazili so, da zna še več, nego so mislili, in začeli so mu prigovarjati, naj jim pokaže tudi to. Gutenberg se uda in napravi ž njimi novo pogodbo, ki se je gotovo tiskarstva tikala. Na nesrečo umre eden drug, gori omenjeni Dritzehn, in prav v njegovi hiši je bila tiskarska priprava. Bratje pokojnikovi so zahtevali, da Gutenberg sedaj nje vzprejme v družbo, da si je bilo to zoper pogodbo. Gutenberg jih odkloni, in da se ne bi njegova tajna umetelnost zvedela, dá pod roko zlog v Dritzehnovi hiši razdreti in črke odstraniti. Zaradi tega je nastala pravda, katero je Gutenberg dobil, no ob enem je družba razpala, in on se je povrnil siromašen v svoje rojstno mesto Mogunec. Iz spisov te pravde nam je jasno, da je bilo že vse pripravljeno za tiskanje. Ali se je sploh v Strasburgu tudi kaj uže natisnilo, to pa se ne ve.

237.

Gutenbergova druga Fust in Schöffer. Tiskarski pomočniki se razkropé po svetu.

Gutenberg se je vrnil v Mogunec 1445. l., in če tudi ubog, vendar mu to ni upognilo duha. Nadaljeval je svojo tajno umetelnost in iskal si zanesljivega in bogatega druga; samo pomankanje novcev ga je oviralo, da ni izvel, kar je nameraval. Leta 1450. se udruži z bogatim mogunškim meščanom Janezom Fustom. Kmalu se jima pridruži tudi Peter Schöffer, vešč krasopisec. Tako je bilo vsega dovolj, in ustrojili so prvo tiskarno v Mogunci. S prvega so tiskali po starem načinu lesoreze, samo da so imeli pravo tiskalnico in dobro črnilo, kakeršno rabijo še dandanes. Prve njihove tiskovine so bile kajpada samo male knjižice. Malo po malem so začeli upotrebljati gibljive črke, katere so bile spočetka lesene. Potem je začel Gutenberg črke vlivati, ali še precej okorno, Schöffer pa je to popolnil, in ker je bil tudi krasopisec, znal je lepšo obliko dati vsaki črki. On si je torej za razvitek tiskarske umetelnosti pridobil velikih zaslug, in je vreden, da ga takoj po Gutenbergu imenujemo.

Leta 1452. so bile vse zapreke premagane, in mogli so se lotiti večjega podjetja. Sklenili so, da natisnejo knjigo vseh knjig, sveto pismo, seveda latinsko, ker na nemščino je bilo preloženo šele 100 let pozneje. Razborni in neutrudni Gutenberg, ki je svoji novi umetelnosti žrtvoval vse svoje dušne in telesne moči, vse imetje in življenje, imel je naposled uživati sladke plodove tolikega truda, tolikih muk. Takrat so bile knjige izredno drage, to pa zato, ker so se prepisavale. No s tiskanjem se je pomnoževanje knjig za čudo olajšalo, in zato je bilo pričakovati, da bode Gutenberg kmalu prislužil toliko, da bode mogel na stare dni brez skrbi živeti. Ali drugače mu je bilo usojeno. Že je bilo natisneno sv. pisma 12 pol, kar se je Gutenbergu z gadne lakomnosti vse podrl.

Schöffer se je bil tako priljubil Fustu, da ga je oženil s svojo hčerjo. Tast in zet sta poznala popolnoma Gutenbergovo tajnost, in ni se jima zdelo modro deliti ž njim dobička. Pomenila sta se, kako bi ga izrinila iz družbe. V to ime izjavi Fust, da sv. pismo preveč stane, in zahteva nazaj vložene novce z obrestimi, Gutenberg ni mogel vrniti, ker ni imel novcev. Fust ga gre tožit za 2026 glđ. Sodnik mu te novce prisodi, in ako bi Gutenberg ne plačal, sme mu Fust vzeti tiskarno. Fust je storil, in Gutenberg je bil 1445. l. drugi pot siromak. Njegova hudobna drugova sta potem nadaljevala tiskanje biblije in prodajala jo za drage novce. Ta prva knjiga ima dva dela; prvi ima 327 listov, drugi 317. Listi so po 30 centimetrov dolgi in 20 široki. Vsaka stran razen prve ima po 42 vrst. Črke so tako zvane gotske. Do nas je te knjige prišlo samo 16 odtiskov. Knjižnice na Dunaji, Monakovem, Berolinu, Lipskem, Frankfurtu, Draždanah imajo po eden odtisek tega dragocenega dela.

Razpale družbe Gutenberg, Fust in Schöffer se je bržkone poslužil njih pomočnik Pfister, šel v Bamberg, kjer je osnoval posebno tiskarno, v kateri je uže 1456. l. tiskal na svojo roko biblijo in druge knjige. To potrjuje tudi podobnost črk njegovih in prve Gutenbergove biblije.

(Dalje prihodnjič.)

Predlogi in resolucije, ki so bile vzprejete pri zadnji učiteljski konferenciji v Ljubljani.

1. Strma pisava je dobra in koristna, torej jo je šolam priporočati.
2. Z ozirom na veliko število učiteljev v vsakem okraji, izmed katerih marsikdo oboli ali se drugam preseli, vsled česar pouk prestane, je silno potrebno, da se za vsak okraj nastavi namestovalen učitelj za začasno izpraznjena mesta in eventualno za oskrbovanje ekskurzirnega pouka.
3. Pisma, ki se tičejo osebe učiteljeve, naj viša šolska oblastva direktno v zaprtem kuvertu dostavljajo. Že okrajne učiteljske konferencije so se zato večkrat oglasile. Ugled učiteljev trpi, ako se prej po šolski občini razglasi, kaj se je dopisalo učitelju.
4. Deželni šolski svet je naprositi, da izposluje učiteljem pravico do predujmov, kakeršno imajo vsi državni uradniki in celo c. kr. nižji služabniki. Bolezni, smrt v družini, premeščenje in drugi dogodki učitelje večkrat spravijo v silne denarne zadrege, iz katerih si ne pomagajo drugače, kakor da si za drag denar posojila poišče.
5. Deželna konferencija skleni, da se primernim potom izposlujejo znižani tarifi za učitelje, kakeršni veljajo za državne uradnike, ako se vozijo po državnih železnicah.
6. Deželna učiteljska konferencija izreka nujno potrebo za ustanovitev više slovenske dekleške šole v Ljubljani. Ta predlog je bil s 337 podpisi podkrepljen in brez debate z živahnim odobravanjem vzprejet.